

## IRAK TÜRKMENLERİNDEN BİR PORTRÖ: ATA TERZİBAŞI

Önder SAATÇI

Irak'taki Türk varlığının bin yıllık bir mazisi olduğu rahatlıkla söylenebilir. Emevî ve Abbâsî çağlarından başlayarak Osmanlı asırlarında da devam eden bu Türk varlığı bugün de nüfus bakımından Irak'ta üçüncü etnik grup olarak yaşamaya devam etmektedir. Bu Türk topluluğu kendi kimliğini Irak'ın her karış toprağına ilmi ilmi işleyerek bu bölgenin Türkleşmesini sağlamıştır. Bugün Irak'ta birçok yer adı (Tazehurmatı, Tuzhurmatı, kümbetler, Karatepe, Yayçı, ...)<sup>1</sup>, Irak Arapçasına geçen birçok Türkçe kelime (agati "ağam", yatah, kapah, çalgi,...)<sup>2</sup>, Irak müziğindeki pek çok Türk makamları (Bayati, Nühüftü'l-Etrak, Uşşaku'l-Etrak, Çargâh-i Etrak) (Nakip 2009:9), bu ülkenin temel mimari yapıları (Kerkük Kalesi, Erbil Kalesi, Taşköprü, Nakışlı Minare Camisi, Kerkük Kayseriyye Çarşısı, Kerkük Kışlası, Erbil'de Kırık Minare, Samerra Kulesi, ...)<sup>3</sup> hep Türklerin eserleridir. Irak Türkleri bu topraklarda bir yandan çok zengin bir folklor hazinesi meydana getirirken bir yandan da yazılı Türk edebiyatının en güzel örneklerini sunarak medenî seviyelerini gösteren eserlere imza atmışlardır. Irak Türklerinin yetiştirdikleri pek çok şair ve yazar da Türk edebiyatının önemli şahsiyetleri arasında yerini almıştır. Ancak bütün bu hazinelerin yeni nesillere aktarılması ve millî varlığın güçlenerek devam edebilmesi için, bunların değerini bilen ve Irak Türklüğünün dil, kültür, edebiyat ve folkloruna ait ne varsa onları kayıt altına alan bir çabaya da ihtiyaç vardır. Irak Türkleri arasında bu çabayı en üst seviyede gösteren kişi ise Ata Terzibaşı'dır.

### Ata Terzibaşı'nın Kısa biyografisi:

1924'te Kerkük'te doğdu. Sekiz yaşına kadar Türk-İslam dünyasının her köşesinde olduğu gibi mahalle mektebinde dinî eğitim aldı. Sonra resmî eğitimine başladı. 1946'da Kerkük Lisesinden, 1950'de ise Bağdat Üniversitesi Hukuk Fakültesinden mezun oldu. Uzun yıllar Kerkük'te avukatlık mesleğini icra etti. Arapça dergi ve gazetelerden başka Bağdat ve Kerkük'te 50'li, 60'lı ve 70'li yıllarda yayınlanan *Beşir*, *Kardaşlık*, *Áfak*, *Kerkük* gibi Türkçe dergi ve gazetelerde düzenli aralıklarla yazılar yazdı. Aynı yıllarda Irak ve Mısır'da yayınlanan çeşitli Arap dergilerinde Türk edebiyatının belli başlı yazar ve edebiyatçıları (Ziya Gökalp, Ahmet Ağaoğlu, Yahya Kemal, Namık Kemal, Abdülhak Hâmit, H. Nusret Zorlutuna,...) tanıtın Arapça yazılar da kaleme aldı (Nakip 2007:351). 1959'da o günkü yönetimin Türkmenlere karşı yürüttüğü ayrımcılık politikalarından dolayı Irak'ın güneyindeki Hille şehrine sürüldü. Ancak üç ay sonra Kerkük'e döndü. Türkiye'deki *Türk Yurdu* ve *Türk Dili* dergilerinde de yazıları yayınlandı. Türk Dil Kurumunca kendisine 1964'te yardımcı üyelik, 1996'daysa şeref üyeliği tevcih edildi. Birçok milletler arası sempozyum ve kongrede Irak Türklerinin dili, edebiyatı ve folkloruna dair bildiriler sundu. Şöhreti Irak sınırlarını aşarak Türkiye, Azerbaycan ve İran'a kadar ulaştı. Bu ülkelerde de kitapları basıldı. Ata Terzibaşı Irak Türklerinin ve bilhassa Kerkük'ün dil, edebiyat, basın ve folkloruna dair yazmış olduğu 200'ün üzerindeki kitap, makale, bildiri, antoloji, sözlük vb. yayınlara Irak Türkmen kültürünün canlı kütüphanesi olmuştur.

### Ata Terzibaşı'nın Araştırmacılığı:

Ata Terzibaşı 1950'lerden itibaren, içinde bulunduğu Türkmen toplumunun kültürüne yönelmiştir. Onun, araştırmacı kişiliğinin bu devirde filizlendiği görülür. Terzibaşı, o yıllarda, Irak Türkmenlerinin bir ferdi olması bilinciyile toplumuna kültür alanında da hizmet vermeye başlamıştır. Ona göre en iyi yazar millete hizmet edendir (ÖS 2013: 47). Nitekim yayınlamış olduğu eserlerden dolayı hiçbir maddî menfaat gözetmemiş, para kazanmamıştır. Titiz bir mizaca sahip olan Ata Terzibaşı bu karakterini eserlerine de yansıtarak topladığı malzemeyi en objektif şekilde incelemiş, değerlendirmiş ve yeni nesillere sağlam belgeler bırakmıştır, bununla da kalmayarak kendinden sonra gelen birçok araştırmacıya ışık tutmuş, örneklik etmiştir. Terzibaşı bu yönüyle bir mektep olmuştur (Nakip 2007:353).

Yukarıda da belirtildiği üzere, Ata Terzibaşı Irak Türkmenlerinin tarihi, edebiyatı, dili, folkloru, müziği ve basını hakkında pek çok eser vermiştir. Değerli Kerküklü yazar ve akademisyen Mahir Nakip, "Kerkük'ün Kimliği" adlı eserinde, onlarca kitap ile yüzlerce makale ve bildiriye imza atan Terzibaşı'yı, *Tek Kişilik Kerkük Araştırma Enstitüsü* şeklinde tanıtmıştır (Nakip 2007:346). Bu durum Terzibaşı'nın entelektüel birikimini gösterir. Okumaya ve bilgi edinmeye fevkalade istekli olan Terzibaşı'nın, boş zamanlarını daima Kerkük Kütüphanesinde geçirdiği ve kütüphanenin bahçesinde dostlarıyla uzun kültür sohbetlerinde bulunduğu da kaydedilmelidir (Kerkük 2004:14). Terzibaşı kitaplarla o derece dosttur ki Türkiye'ye seyahatleri sırasında sahaf dükkânları onun başlıca uğraklarından (Kerkük 2004:15). Bütün bunlar onun araştırmacı kişiliğini aydınlatan önemli ipuçlarıdır.

Onun araştırmacılığının bir yönü de üzerinde çalıştığı konularla ilgili nadir belgelere ulaşabilmiş olması ve zengin bir arşivinin bulunmasıdır (Saatçi 1997:444). Öyle ki kütüphanesinde Irak Türkmenleriyle ilgili Irak'ta yayınlanmış bütün kitap, dergi ve gazete nüshalarını bulmak mümkündür (Kerkük 2004:15). Bununla beraber, Türkiye'deki Türkoloji faaliyetlerini yakından takip etmesi ve birçok Türkologla dostluklar kurmuş olması, onun eserlerindeki akademik seviyenin yükselmesini sağlamıştır.

<sup>1</sup> Daha geniş bilgi için bkz. Necat Kevseroğlu, *Irak'ta Türkçe Yer Adları Kılavuzu*, Kerkük 2012.

<sup>2</sup> Arapçada yatak, kapak kelimelerinin sonundaki "k" sesi hırıltılı h ile söylenir. "Agati" ve "çalgi" kelimelerindeki "g" sesi ise art damaktan telaffuz edilir.

<sup>3</sup> Daha geniş bilgi için bkz. Suphi Saatçi, *Kent Dokusu ve Geleneksel Evleriyle Kerkük*, Kerkük Vakfı yayınları, İstanbul 2007.

Ayrıca Irak Türkmenlerinin çektiği sıkıntılara yakından şahit olması, hatta birtakım baskılara kendisinin de maruz kalması ve bütün bunlara direnerek kalemini hiçbir dönemde elden düşürmemesi (Nakip 2007:353) kendisinin araştırmacı kişiliğinin önemli göstergeleridir. O, hiçbir zaman kiralık bir kalem olmamış, daima hak bildiği yolda yürümeyi sürdürmüştür. Ata Terzibaşı Saddam rejimince çıkarılan ve Türkçeyle Ba's (Arapçılık) propagandası yapılan Yurd gazetesine bütün baskılara rağmen yazı vermemiştir (Nakip 2007:353, Kerkük 2004:16). Ba's Partisinin onun üzerindeki bu baskısı Türkmenlerin nezdinde kendi propagandalarını daha etkili kılmaya yöneliktir. Ata Terzibaşı gibi, toplumunca sevilen, saygı gören bir yazarın o günkü şartlarda Yurd gazetesinde yazılarının yayınlanması şüphesiz o gazeteyi ve gazetenin yayın politikalarını Irak Türkmenlerinin vicdanında aklayacaktı. Ancak Terzibaşı, bu gibi oyunlara gelmemiş, kalemini, daima hür vicdanıyla ve yalnız milletin lehine olacak şekilde kullanmıştır. Bundan başka Terzibaşı'nın, Kerkük'teki pek çok sanatçı ve edebiyatçıyla yakın münasebetler kurması da onun araştırmalarına apayrı bir zenginlik katmıştır. Nitekim *Kerkük Hoyratları ve Mânileri* eserini yazarken derlemelerini Kerkük'ün mahallî sanatçılarının ses kayıtlarına dayandırmıştır. Bunların yanında, Terzibaşı'nın, ömrü boyunca hiç evlenmemiş olması onun okumaya ve araştırmaya ne ölçüde kendini verdiğini göstermektedir.

#### Ata Terzibaşı'nın Önemli Eserleri:

Bir araştırmacının kendinden sonraki nesillere bırakabileceği en güzel armağan şüphesiz kitaplarıdır. Ata Terzibaşı da pek çoğu derlemelere dayanan kitaplar yazmıştır. Onun derlemelere dayandırdığı kitaplarının başında ve onun adıyla özdeşleşmiş en önemli eseri *Kerkük Hoyratları ve Mânileri*'dir. Eser 1955-1957 yılları arasında üç cilt hâlinde Bağdat ve Kerkük matbaalarında eski harflerle basılmıştır. Ancak eserin, bilhassa Türkiye'deki geniş okuyucu kitlelerine yayılması yetmişli yıllarda Latin harfleriyle gerçekleştirilen baskısıyla mümkün olmuştur.<sup>4</sup> Bu eserde Terzibaşı Kerkük yöresindeki mâni ve hoyrat (kesik mâni) geleneğini enine boyuna işler ve bu türün (aslında nazım biçimi) Irak topraklarındaki gelişimini ayrıntılarıyla anlatır. Eserde hoyrat çağırma geleneğinin musiki yönüne de ışık tutan Terzibaşı, Kerkük'ün belli başlı hoyrat çağıranlarının fotoğraflarını da kitabına ekleyerek mükemmel bir eser vücuda getirmiş olur. *Kerkük Hoyrat ve Mânileri*'nin yegâne eksiği eserin sonundaki hoyrat ve mâni örneklerinin transkripsiyon alfabesiyle basılmamış olmasıdır. Bu durum araştırmacılar için Kerkük ağzının ses ve yapı özelliklerini anlamada bir engel teşkil etse de eserin değerini düşürmez. Zira 50'li yıllardaki teknolojinin imkânlarıyla bu ürünlerin, doğrudan kaynak kişilerden elde edilmesi başlı başına bir başarıdır. Eserdeki hoyrat ve mâni sayısı 2488'dir.

Onun derlemeye dayanan diğer bir eseri ise Anadolu'da da yaygın olan Arzı ile Kamber masalıdır. Ata Terzibaşı bu masalın Kerkük ağzındaki varyantını (çeşitleme) Kerkük'te Kadriye Hanım adındaki kaynak kişiden derleyerek yazıya geçirmiş ve kitap hâlinde yayınlamıştır. Terzibaşı Kadriye Hanım'ı rastgele seçmemiştir. Onun okuyazar olmayışı, başka bir dil bilmeyişi, Kerkük dışına hiç çıkmamış olması ve masal anlatma üslubuna uygun bir anlatım tarzına sahip olması, pek çok anlatıcıya göre onu tercih etmesini sağlamıştır (Terzibaşı 1971a:6). Eserin ilk baskısı Bağdat'ta 1964'te *Arzı Kamber Matalı* adıyla ve eski harflerle yayınlanmıştır. İkinci baskısı da 1967'de Tahran'da gerçekleştirilmiştir. Üçüncü baskısı ise *Arzı-Kamber (Kerkük Ağzı)* başlığıyla 1971'de İstanbul'da yeni harflerle. Eser Bakü'de de Kiril harfleriyle, *Arzı-Qamber Kerkük Xalq Destanı* adıyla yine 1971'de yayınlanmış (Terzibaşı 1971a:5), söz konusu eserin son baskısı ise *Türkmen Milli Destanlarımızdan Arzı-Kamber Matalı* adıyla hem eski hem de yeni harflerle, Erbil'de, 1999 yılında, Irak Türkmen Cephesi Eğitim ve Kültür Dairesi Yayınları arasında yayınlanmıştır (Kerkük 2004: 24-25). Ata Terzibaşı'nın Kerkük'ten derlediği bu masalın metnini Sadettin Buluç, *Kerkük Ağzına Göre Arzu ile Kamber Masalı* makalesinde, titiz bir transkripsiyonla kaydederek araştırmacıların kullanımına sunmuştur (Buluç 1976:203-208). Buluç'un kaydettiği bu metin Kerkük ağzının fonetik (ses) ve morfolojik (yapı) özelliklerini en iyi şekilde yansıtır. Bu yönüyle dilcilik çalışmalarına gayet elverişlidir. Bununla birlikte, bu halk masalının Terzibaşı tarafından derlenmiş olması Irak topraklarında yaşatılan Türk folklorunun önemli bir yapı taşının kaybolmasını engellemiştir. Bu açıdan bakıldığında Terzibaşı kendi toplumuna büyük bir hizmette bulunmuştur. Eser Anadolu Türkleriyle Irak Türklerini birbirlerine bağlayan önemli bir köprü niteliğindedir.

Ata Terzibaşı'nın eserleri arasında sözlüklerin de önemli yeri vardır. Onun, Kerkük ağzının kelime varlığını ortaya koyan eseri Kerkük Ağzı Türkmanca Sözlük'tür.<sup>5</sup> Bu sözlük henüz tamamlanmış değildir. Ancak yine de iki cildi kullanıcıya ulaşmış durumdadır. Sözlük Arap harflerine göre sıralanmış olduğundan ilk ciltte elif harfiyle yazılan kelimeler yer almıştır. Bu da Kerkük ağzında ünlüyle başlayan bütün harflerin ilk ciltte toplandığını gösteriyor. İkinci ciltte ise Kerkük ağzında *b* ve *p* harfleriyle başlayan kelimelere yer verilmiştir. Bununla birlikte, her bir madde başında Arap harfleriyle verilen kelimenin yanında Latin harfleriyle de yazılışı gösterilerek kullanıcıların anlam ve imla hususundaki muhtemel tereddütleri bertaraf edilmeye çalışılmıştır. Sözlüğün önemli unsurlarından biri de bazı maddelerin tanıklandırılmasında Kerkük folklorundan ve halk edebiyatından çeşitli atasözleri, deyim, mâni, hoyrat, vb. ürünlerin kullanılmasıdır. İlk cildi 2011'de, ikinci cildi ise 2013'te Kerkük'te basılan bu sözlüğün, en kısa zamanda tamamlanarak kullanıcıların kitaplıklarındaki yerini almasını bekliyoruz.

Ata Terzibaşı'nın bu sözlüğünün malzemeleri, 1952'de Türk Dil Kurumunun başlattığı kelime derleme çalışmalarına Kerkük'ten göndermiş olduğu fişlere dayanmaktadır. Terzibaşı'nın Türk Dil Kurumuna gönderdiği fişlerin sayısı 1375 (Terzibaşı 2011:3), *Türkiye'de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü'nde* yer alan Kerkük ağzına ait kelime sayısı ise 1232'dir (HH 1999:35).

<sup>4</sup> Ata Terzibaşı, *Kerkük Hoyratları ve Mânileri*, Ötüken Yayınevi, İstanbul 1975.

Terzibaşı bu derlemeleriyle yalnızca bu yörenin kelime varlığını ortaya koymakla kalmamış, Kerkük'ün ve bütün bir Türkmeneli'nin Türklüğünü ilmî açıdan belgeleyen bir çalışmaya imza atmıştır. Zira Osmanlı sonrasında Irak Türkmenlerinin en büyük sorununun, millî kimliklerini koruma olduğu ve Araplaştırma (şimdilerde Kürtleştirme) politikalarına karşı her dönemde direnmek zorunda kaldıkları düşünüldüğünde, böylesi bir çalışmanın akademik kaygıları aşarak, bir milletin topyekûn varlık mücadelesinin önemli bir unsuru hâline geldiği görülür.

Ata Terzibaşı'nın Irak Türkmenlerine ve Türk dünyasına bir başka armağanı ise *Kerkük Şairleri* adlı eseridir. Bu eser bir antoloji niteliğindedir. Yazılı edebiyat ve halk edebiyatı dairelerine giren ve Kerkük'te yaşamış 180 şairin kısa biyografisi ve şiirlerinden örneklerin yer aldığı bu dev eser 1963-2012 yılları arasında, yazarın çeşitli kaynaklardan elde ettiği bilgiler ışığında kaleme alınmış ve bu süre zarfında eski harflerle Bağdat ve Kerkük'teki matbaalarda basılmıştır. Eski harflerle basılan Kerkük Şairleri toplam 13 cilttir. Eserin yeni harflerle baskısı ise İstanbul'da 2013 yılında dört cilt hâlinde basılarak Türkiye'deki okuyuculara da ulaştırılmıştır.<sup>5</sup> Eserde *Fuzulî, Nesimî* gibi Türk edebiyatına mal olmuş büyük şairlerin şiirlerinin yanında Kerkük'te yetişmiş *Nevres, Sâfi, Gülami, Faiz, Sadullah Muftî, İzzettin Abdi Bayatlı, Şeyh Rıza, Hâlisî, Mehmet Rasih, Ömer Öztürkmen, Hicrî Dede, Osman Mazlum, Tevfik Celâl Orhan, Nazım Refik Koçak, ...* gibi şairlerin şiirleri de yer almaktadır.

Kerkük Şairleri Kerkük'teki edebî hayatın asırlar boyunca süregelen canlılığının ve Irak Türkmenlerinin medeniyet seviyesinin en önemli göstergesidir. Bunun yanında eserde adı geçen şairlerin şöhretlerinin yalnızca Kerkükle sınırlı olduğu düşünülmemelidir. Kerkük'teki bütün edebî faaliyetler zamanla Irak Türkmenleri arasında yayılmış ve bu bölgenin Türkmenleri arasında ortak duyguların kalplere nüfuz etmesine yardımcı olmuştur. Nitekim pek çok Türkmen şairinin düzdüğü hoyratların zamanla bütün Türkmeneli'ye yayılarak kısa zamanda anonimleşmesi söz konusudur. Ata Terzibaşı bu antolojiyi hazırlarken nice tozlu raflardan indirdiği kaynakları, cönkleri ve yerli yazmaları bir bir elden geçirmiştir (Saatçi 1997:444). Eserin hazırlanmasında uzun yıllar boyunca Ata Terzibaşı'nın bu cehdinin tükenmemiş olması ise kendisinin başarısı, Irak Türkmen toplumunun da talihidir. Zira böylesine uzun soluklu bir çalışmayı bir insan ömrüne sığdırmak her faniye nasip olabilecek işlerden değildir. Irak Türkmenlerinin ve bizzat yazarın kendisinin bu uzun zaman diliminde karşı karşıya kalmış olduğu olumsuz şartlar da dikkate alındığında eserin kıymeti bir kat daha artmaktadır. Yazımızın sınırlarını aşmamak için Ata Terzibaşı'nın diğer kitaplarının yalnızca adlarını anmakla yetiniyoruz. Bunlar *Şarkalar ve Türküler, Kerkük Havaları, Kerkük Eskiler Sözü, Kerkük Matbuat Tarihi, Erbil Şairleri, Türkman Keşkülü* (2 cilt)<sup>7</sup>

#### **Ata Terzibaşı'nın Türkçe ve Türkmen Meselelerine Bakışı:**

Osmanlı'dan sonra Irak Türkmenlerinin karşılaştığı en önemli kültür sorunu kendi dillerini yaşatma meselesi idi. 1921'de kurulan Irak Krallığı bir Arap devleti idi ve bundan sonra bütün Irak'ta Arapçanın kesin bir hâkimiyeti olacaktı. Ancak 1925 Irak Anayasası'nda Arap olmayan Irak vatandaşlarının, nüfus bakımından çoğunlukta oldukları bölgelerde ana dillerini eğitim ve kültür alanında kullanabileceklerine dair maddelere de yer verilmişti (EH 2003:20). Buna bağlı olarak 1931'e kadar Irak'ta, Türkmenler Türkçeyle eğitim almaya devam ettiler. Ancak bu Türkçe eğitim uygulaması ilkökul seviyesiyle sınırlıydı. Fakat bu uygulama 1937'e kadar, o da coğrafi alanı daraltılarak sürdürülebildi. Bu tarihten itibaren Irak'ta Türkçe eğitim tamamen ortadan kaldırıldı. Diğer taraftan da Türkiye'de 1928'de gerçekleştirilen yazı inkılâbı Irak Türkmenleriyle Türkiye Türkleri arasında yeni bir sorun hâlinde ortaya çıktı. Ama yine de bütün bunlar Irak Türkmenleri arasında Latin harflerinin öğrenilmesini engellemedi. Bununla beraber, toplumda kendi imkânlarıyla Latin harflerini öğrenenlerin sayısı yeterli değildi. Bunun yanı sıra Türkiye'deki edebî gelişmelere de Irak Türkmenleri hiçbir zaman kayıtsız kalmamışlardır. Osmanlı sonrasında, zor şartlar altında da olsa, epeyce bir müddet Türkiye'den çeşitli gazete ve dergiler getirilerek bunlar okuyazar kitleye bir şekilde ulaştırılıyordu. Yalnız bütün bu çabalar Irak hükümetlerince hoş karşılanmıyor, zaman zaman bu hususlarda baskılar ve dayatmalarla ırkçı eğilimler su yüzüne çıkıyordu.

Bilhassa 17 Temmuz 1968'de kurulan Ba's rejimi gün geçtikçe tutumunu sertleştiriyor, o güne kadar bizzat kendilerinin vermiş olduğu birtakım kültür hakları giderek geri almıyor, Irak'taki Türkmen varlığı artık açıktan açığa inkâr ediliyor, Araplaştırma politikaları bir bir sahneye konuyordu. İşte, bütün bu eylem ve uygulamalara karşı Ata Terzibaşı kalemiyle ve irfaniyle karşı durmuş, Türkmenlerin varlık mücadelesini her alanda bir ömür boyu sürdürmüştü; böylece Irak Türkmenlerinin kalbinde önemli bir yer tutmuştur. Aşağıda onun bu mücadelesinden bazı kesitler sunmaya çalışacağız.

Ata Terzibaşı, her şeyden önce Irak'ta Türk dilinin yılmaz bir bekçisidir. O, dil meselelerinde gayet hassastır. Dilin yozlaşmasına yol açacak her türlü tesire geçit vermek niyetinde değildir. Bu uğurda Kardaşlık dergisinde kaleme almış olduğu "Dil Sürçmeleri" seri yazıları Türkçenin doğru kullanımına yönelik tavsiyelerle doludur (ÖS 2013: 54-55).

Terzibaşı bir yandan Irak Türkmenlerince Bağdat'ta 1961'den itibaren yayınlanan Kardaşlık dergisinde dil üzerine yazılar yazarken bir yandan da Irak yönetiminin Türk dilinin imlası üzerinde gerçekleştirmek istediği değişikliklere kaleminin var gücüyle karşı gelir.

<sup>5</sup> Ata Terzibaşı, *Kerkük Ağzı Türkmanca Sözlük* (1. cilt), Kerkük 2011; Ata Terzibaşı, *Kerkük Ağzı Türkmençe Sözlük* (2. cilt), Kerkük 2013.

<sup>6</sup> Ata Terzibaşı, *Kerkük Şairleri* (4 cilt), Ötüken Yayınevi, İstanbul 2013.

<sup>7</sup> Eserlerden bazıları hakkında topluca bilgi edinmek için Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi'ndeki ilgili maddelere müracaat edilebilir.



Mesela, “Yazı Dili Konuşma Dili” makalesinde Irak Türkmenlerinin yazıda kullandığı dilin Türkiye Türkçesi olduğunu, bunun temellerinin de Yunus Emre’nin şiirleri ve Dede Korkut hikâyelerindeki Türkçe olduğunu hatırlatır. Terzibaşı böylece Irak Türkmenlerinin Türkiye’deki kardeşleriyle dil ve gönül bağının temellerini ortaya koymuş olur. İmla hususunda da aynı titizliği gösteren Terzibaşı Türkçenin Arap harfleriyle yazılması meselesinde klasik Osmanlı imlasından yanadır. Çünkü yerleşmiş ve kalıplaşmış bu imlanın Türkçenin tarihteki gelişim çizgisiyle paralellik arz ettiği görüşündedir (Terzibaşı 1962:26-27). O ve İhsan Vasfi Kardeşlik dergisinde bu görüşleri savunurken İzzeddin Abdi Bayatlı ve İbrahim Dakuklu imlada değişiklik yapılmasından yanadır (ÖS 2013:50-51). Bu görüşleri seslendiren yazılar Türkmenlerin irfan ocağı sayılan Kardeşlik dergisinin çeşitli sayılarında okuyuculara ulaştırılmıştır. Ancak, 24 Ocak 1970’te Irak Hükümetince Türkmenlere verilen bazı göstermelik kültür hakları doğrultusunda ilkokullarda eski yazıyla Türkçe okuma kitabı hazırlanması için üç kişilik bir komisyon kurulmuştur. Bu komisyon sayesinde Irak hükümeti Türkçenin eski imlasında köklü değişiklikler yapmak amacındadır. Komisyona seçilen üyelerse hükümetin bu tutumunu hayata geçirmesine alet olmaktadır. İşte, Ata Terzibaşı bu mesele karşısında da kalemını kullanmaktan geri durmamış, “Elifba Kitabı ve Tavsiyelerimiz” yazısında, bir kitap hazırlama komisyonunun imlada böylesi köklü bir değişikliğe yetkili olmadığını savunmuştur (Terzibaşı 1971b:50-51). Onun komisyona yönelik eleştirileri aslında Irak hükümetindedir (ÖS 2013:47-57).

Terzibaşı, Türkçe eğitimin Irak Türkmenleri için ne derece önemli olduğunun bilincindedir. O, her şeyden önce bir hukukçu kimliğiyle Irak Türkmenlerinin yeni nesillerinin, kendi dilleriyle eğitim almalarının, bir hak olduğuna inanmaktadır. Zaten, yukarıda da anıldığı gibi Irak Anayasası bu hakkı Türkmenlere vermiştir. İşte, Ata Terzibaşı hayatının her döneminde Irak Türkmenlerinin bu hakkının takipçisi olmuştur. Mesela, 1963’te bir darbe sonucu iktidara gelen ve Irak Cumhurbaşkanı olan Abdüsselam Arif’i, 8 Mart 1963’te ziyaret eden bir Türkmen heyetinin başında bulunan Terzibaşı, Cumhurbaşkanıya Türkmenlerin bir talep listesini iletmiştir. Bu listenin ilk maddesi de Türkçe eğitim meselesidir (Şimşir 2004:143). İlerleyen yıllarda, 24 Ocak 1970’te, Irak Türkmenlerine verilen Türkçe eğitim alma hakkının, daha sonra ortadan kaldırılmasını da o günkü Irak İç İşleri Bakanının yüzüne vurmaktan geri kalmamıştır.

Ata Terzibaşı bugün 90. yaşını idrak etmektedir. O ömrü boyunca bütün mesaisini Irak Türkmenlerinin varlık mücadelesine hasretmiştir. Bir milleti ayakta tutan en önemli değer onun dili ve kültürü olduğu gerçeğinden hareketle Irak Türkmenlerinin dilini, edebiyatını, folklorunu, basınını bitmez tükenmez bir enerjiyle araştırmış ve kitaplarıyla yazılarıyla, toplumuna ışık olmuştur. Onun en önemli vasfı da kuvvetin karşısında eğilmemektir. Rejimin baskılarına bir gün olsun boyun eğmemiş, bu uğurda hapslere, sürgünlere dahi katlanmış olan Ata Terzibaşı bugün bütün Irak Türkmenlerinin bilgesidir. O, Kerkük’te hayatına devam ederken kalemını de elinden bir an olsun düşürmemektedir. Gerek İstanbul’da yayınlanan Kardeşlik dergisinde gerek daha başka dergilerde yazılar yazmaya ve Türkmen kültürüne hizmet vermeye devam etmektedir. Zaman zaman Türkiye’den ve Türk dünyasından gelen ziyaretçilerini de Kerkük’teki evinde karşılamakta olan Terzibaşı hayatını yakın akrabalarıyla bir arada sürdürmektedir.

Ata Terzibaşı 2013 yılında Türk Dünyası Özel Hizmet Ödülüne layık görülmüştür. Allah ona sağlıklı ve uzun ömür nasip etsin.

#### KAYNAKLAR:

- BULUÇ, Sadettin, *Kerkük Ağzına Göre Arzu İle Kamber Masalı, Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten, [1976] 1975 - 1976, s. 203-238.*
- (EH) HÜRMÜZLÜ, Erşat, *الترکمان والوطن العراقي* Kerkük Vakfı yayınları, İstanbul 2003.
- (HH) HÜRMÜZLÜ, Habib, *Irak Türkmen Ağzı ve Yazılı Metinlerde İmla Sorununa Toplu Bir Bakış, Kardeşlik, Ekim-Aralık 2008, 40. sayı, s. 26-33.*
- KERKÜK, İzzettin, *Irak Türklerinin Medar-ı İftiharı Değerli Bilim Adamı Ata Terzibaşı, Kardeşlik, Temmuz – Eylül 2004, 23. sayı, s. 14-16.*
- KEVSEROĞLU, Necat, *Irak’ta Türkçe Yer Adları Kılavuzu, Kerkük 2012.*
- NAKİP, Mahir, *Kerkük Türk Halk Müziği, Atatürk Kültür Merkezi yayınları, Ankara 2009.*
- NAKİP, Mahir, *Kerkük’ün Kimliği, Bilgi yayınları(2. basım), Ankara 2007.*
- (ÖS) SAATÇİ, Önder, *Ata Terzibaşı: Irak’ta Türk Dilinin Yılmaz Bekçisi, Kardeş Kalemler dergisi, Mayıs 2013, s. 47-57.*
- SAATÇİ, Suphi, *Kent Dokusu ve Geleneksel Evleriyle Kerkük, Kerkük Vakfı yayınları, İstanbul 2007.*
- SAATÇİ, Suphi(Y. Karayev Vahidoğlu ile birlikte), *Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi: 6, TC Kültür Bakanlığı yayınları, Ankara 1997.*
- ŞİMŞİR, Bilâl, *Türk-İrak İlişkilerinde Türkmenler, Bilgi yayınları, Ankara 2004.*
- (Terzibaşı 1971a)TERZİBAŞI, Ata, *Arzu-Kamber Kerkük Ağzı, Fatih Matbaası, İstanbul 1971.*
- (Terzibaşı 1971b)TERZİBAŞI, Ata, *Elifba Kitabı ve Tavsiyelerimiz, Kardeşlik(الأخاء), Temmuz-Ağustos 1971, (11. yıl- sayı: 3-4), s. 17-20.*
- TERZİBAŞI, Ata, *Sağır Kef, Kardeşlik(الأخاء), Nisan 1962(1. yıl-sayı: 12), s. 26-27.*
- TERZİBAŞI, Ata, *Kerkük Ağzı Türkmanca Sözlük (1. cilt), Kerkük 2011.*